

Justisdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

1.mars 2012

NOU 2011:13 Juryutvalget – Når sant skal skrives:

Stine Sofies Stiftelse er en prosjektorganisasjon med følgende hovedmålsetting:

- FOREBYGGE vold og overgrep mot barn
- AVDEKKE vold og overgrep mot barn
- IVARETA det voldsutsatte barnet
- PÅVIRKE myndighetene til å bedre barns rettsvern

Det kan innledningsvis presiseres at Stine Sofies Stiftelse imøtekommer alle endringer som generelt styrker rettstilstanden og ivaretagelsen av barn, pårørende og etterlatte. Høringen vil bli besvart med utgangspunkt i våre hovedmålsettinger.

Bruk av lyd - og bildeopptak under ankeforhandling i straffesaker:

Stiftelsen sitt hovedområde er barns rettigheter og ivaretagelse av denne gruppen, og det er allerede innført unntak for barn som fornærmede ved at dommeravhør blir spilt av under forhandlingene. I forhold til andre fornærmede er stiftelsen enig med utvalget at det i særtilfeller, hvor det vil være en uforholdsmessig tung byrde for fornærmede å forklare seg på nytt, skal gis adgang til avspilling av lyd – og bildeopptak fra førsteinstans under ankebehandlingen.

Som det blir påpekt av utvalget vil det kunne være en belastning for den fornærmede, spesielt i sedelighetssaker, å måtte forklare seg flere ganger om overgrepet. Så sant hensynet til kontradiksjon er ivare tatt i førsteinstans og hensynet til fornærmede tilsier at vedkommende skal slippe å forklare seg for retten flere ganger, mener Stiftelsen at det bør gis adgang til bruk av lyd og bildeopptak i senere instanser. Det beste vil selvsagt være at den fornærmede vitner selv, men i de sakene hvor fornærmede er svært sårbar, bør vedkommende slippe å gå gjennom en ny forklaring for retten. Stiftelsen mener at hensynet til fornærmede bør veie tungt.

Det vil i mange tilfeller kunne gå flere år fra anmeldelse er innlevert til saken er rettskraftig, noe som gjør det vanskeligere for den fornærmede å gå videre. Å vite at man slipper å vitne mer enn én gang, kan for noen fornærmede gjøre det lettere å bearbeide det som har skjedd.

Meddomsrett eller lagrette:

Spørsmålet er om man skal avvikle ordningen med lagrette og la sakene gå for meddomsrett eller om man skal foreta endringer i dagens juryordning.

Stiftelsen sitt fokus er på barna, som også for lagrette slipper å vitne, da dommeravhør blir opplest eller spillet av.

Det er enighet om at juryordningen ikke kan bestå slik den er i dag, og spørsmålet er om de foreslåtte endringene vil avhjelpe mangler ved dagens ordning slik at dette fortsatt vil være et bedre alternativ enn bruk av meddomsrett i alle saker. Om man velger å beholde

lagretteordningen, er det foreslått en rekke endringer i dagens ordning. Stiftelsen ønsker å kommentere noen av endringene som foreslås.

Det er foreslått å endre antall lekdommere fra ti til ni. Stiftelsen har ingen bemerkninger til dette. Det er videre foreslått å endre utskytningsreglene slik at det bare er den siktede som skal ha adgang til å skyte ut jurymedlemmer, og at det også kalles inn færre enn det gjøres i dag. Stiftelsen er enig i at man kan kalle inn færre jurymedlemmer, men mener at aktor fremdeles skal ha mulighet til å skyte ut, og at man heller må oppfordres til å benytte seg av denne muligheten. Stiftelsen ønsker i tillegg at også bistandsadvokaten skal ha mulighet til utskyting. Vi har i flere saker opplevd at forsvaret skyter ut alle de som innehar kompetanse på barn i saker som omhandler vold mot barn; lærere, førskolelærere, barnehageansatte og personer som innehar visse politiske verv som har eit stort fokus på barns rettigheter. Stiftelsen foreslår også at man ved utskytelsen må begrunne hvorfor man velger å skyte ut en lekdommer, slik at det blir tydeligere hvorfor forsvaret eller aktor ønsker at denne personen ikke skal delta i forhandlingene. Har man tatt valget med å skyte ut et jurymedlem, er det logisk at avgjørelsen blir begrunnet.

I forhold til separasjon under forhandlingene argumenteres det for at dette vil føre til en mer pedagogisk framlegging av saken og at dette bidrar til en offentlig tilgjengelig og forståelig rettspleie. Skal man beholde ordningen med en jury, er det naturlig at disse er mest mulig uavhengig fra fagdommerne, og Stiftelsen har således ikke innvendinger til dette.

Det opplyses at man i 2/3 av sakene velger personen som sitter på plass nr. 1 som ordfører. Stiftelsen håper dette ikke er tilfeldig, og at det er en underforstått praksis at vedkommende som setter seg på plass nr. 1 ønsker å ha dette vervet. Hvis det ikke foreligger en slik praksis, er dette selvsagt bekymringsverdig. Stiftelsen mener at gode grunner kan tale for å få et mer veloverveid valg av ordfører, da man er avhengig av at denne personen har vilje og evne til å utføre dette arbeidet. Løsningen om at medlemmene trekker seg tilbake og redegjør for sin bakgrunn kan være et godt alternativ.

Det er i forhold til redegjørelse for sakens problemstillinger og sentrale straffeprosessuelle prinsipper uttrykt ønske om at forsvarer skal få mer tid etter aktors innledningsforedrag. De advokatene som stiftelsen har snakket med har uttrykt at de ikke har opplevd problem med å få komme med bemerkninger verken som forsvarer eller som bistandsadvokat, og stiftelsen er således i tvil om dette er et reelt behov. Stiftelsen frykter at et langt innledningsforedrag fra forsvarer lett vil gå over til en prosedyre, noe som vil være uheldig.

Stiftelsen er enig i at man viderefører skillet mellom skyld og straffespørsmål, både ut fra forsvarets arbeidssituasjon og prosessøkonomiske hensyn.

Forholdet til spørsmålsskrift og rettsbelæring er omfattende drøftet av utvalget, og Stiftelsen har noen bemerkninger knyttet til dette. Stiftelsen har fra flere bistandsadvokater hørt at ikke alle får mulighet til å kommentere spørsmålsskriftet slik som forsvarer gis anledning til. Bistandsadvokaten bør på lik linje med forsvarer gis mulighet til å komme med innspill til spørsmålsskriftet.

I forhold til rettsbelæringen er lagrettefraksjonen delt, hvor flertallet, slik stiftelsen forstår det, ønsker å avvike ordningen med rettsbelæring, mens mindretallet ønsker å videreføre dagens ordning. Stiftelsen er her enig med mindretallet om at rettsbelæringen bør beholdes. De forholdene som flertallet støtter seg på for å fjerne rettsbelæringen kan som mindretallet påpeker avhjelpes ved at den nedtegnes eller protokolleres. Stiftelsen er enig i at det i vanskelige saker kan være vanskelig for juryen å oppfatte og huske innholdet i rettsbelæringen og at rettens leder vil måtte dekke alle tenkbare alternativ siden vedkommende ikke er kjent med hvilket saksforhold som vil bli lagt til grunn. I vanskelige saker er det viktig at man er sikre på at juryen faktisk har forstått innholdet i de rettsregler som skal anvendes, og at dette kan gjøres ved at rettens leder på en pedagogisk og grundig måte formulerer en rettsbelæring som legges fram for juryen. Om dette også følges opp eller gjøres som en del av en felles rådslagning forut for votering over skyldspørsmål kan være et alternativ. Rettsbelæringen er også viktig for åpenhet og for allmennhetens kontroll over juryens grunnlag for avgjørelsen av skyldspørsmålet. Ved at man kun tar en felles rådslagning forut for voteringen forstår stiftelsen det slik at dette gjøres ved at de trekker seg tilbake og utfører denne rådslagningen. Dette vil gjøre det vanskelig for både partene og offentligheten å få forståelse for hvilken fremstilling av rettsreglene som ble lagt til grunn.

Det er som nevnt foreslått av flertallet i lagrettefraksjonen at man har en delt rådslagning før lekdommerne trekker seg tilbake. Dette kan virke betryggende for juryen ved at den kan stille spørsmål til fagdommerne, både under rådslagningens første etappe og ved å kunne kalle på fagdommerne under rådslagningens andre etappe. Stiftelsen forstår det slik at dette skjer ved at retten trekker seg tilbake, og mener dermed at det er viktig at man i åpen rett har tatt en gjennomgang av rettsbelæringen for å sikre offentlighet rundt denne. Stiftelsen har også mottatt bekymringer fra advokater som er redde for at juryen ved slik delt rådslagning skal bli overkjørt av fagdommerne.

Det er foreslått en endring i voteringsreglene slik at det skal kreves 2/3 flertall i begge dommergruppene i de alvorligste straffesakene, noe som vil innebære at i en sammensetning på ni lekdommere og tre fagdommere vil det stilles krav om at minst seks lekdommere og to fagdommere stemmer for skyld. Stiftelsen stiller seg bak dette forslaget.

Det er enstemmighet om at man skal begrunne skyldspørsmålet. Det er kommet flere forslag til hvordan dette kan gjøres, men lagrettefraksjonen har endt på en løsning om at lekdommerne og fagdommerne møtes etter voteringen og formidler hverandres resultat og hvilke rettslige og faktiske grunner som var avgjørende for stemmegivningen. Deretter skriver en av fagdommerne en begrunnelse. Om man velger å beholde lagretteordningen, ser stiftelsen dette som det beste alternativet.

Stiftelsen stiller seg bak forslaget om at det nøyaktige stemmeforholdet mellom lekdommerne oppgis, og er enig i at dette vil medføre til et begrenset inngrep i anonymiteten da det kun ved enstemmighet vil komme frem hva den enkelte har stemt.

Flertallet av fraksjonen går inn for å fjerne regelen om tilsidesettelse. I stor grad vil stemmekravet fungere som en god nok sikkerhet om fellende dom. Stiftelsen er likevel enig med Rehman at det i ekstraordinære og spesielle tilfeller kan tenkes behov for å sikre at frifinnelser ikke blir stående, men at denne terskelen skal være høy.

Det foreslås videre at hele lagretten deltar under straffeutmålingen. Stiftelsen er enig i at dette kan føre til at lagrettemedlem ikke vegrer seg mot å finne siktede skyldig fordi man er redde for hvilken straff siktede skal få. Man stiller seg likevel skeptisk til om dette er praktisk gjennomførbart. Når alle ni lekdommerne deltar, frykter Stiftelsen at det vil være fare for at lagrettemedlemmene ikke blir hørt, og at fagdommerne i større grad overkjører lagretten. Stiftelsen frykter at diskusjonen rundt straffeutmålingen vil bli dominert av fagdommerne da det er vanskeligere å få til en effektiv diskusjon med så mange deltakere. I dag blir det ved loddtrekning valgt tre representanter i tillegg til ordstyrer som skal tale juryens syns på straffeutmålingen. Man må da mer aktivt legge frem hva juryen mener er den passende straffen, i stedet for at hvert enkelt jurymedlem skal argumentere for sitt synspunkt. Stiftelsen er skeptisk til om diskusjonen vil være like reflektert fra hvert jurymedlem som det ville vært om juryen står samlet om en passende straff.

Det opplyses at man ønsker å endre reglene slik at jurymedlemmer som har stemt for frifinnelse ikke må legge flertallets avgjørelse av skyldspørsmålet til grunn. Fraksjonen går heller inn for at hver enkelt dommer står for sitt votum, slik at de som stemmer for frifinnelse stemmer for null i straff og dermed mildeste resultatet. Slik stiftelsen forstår dette vil personer som stemmer for frifinnelse stemme for null i straff og ikke legges til den mildeste av de foreslåtte straffeutmålingene, slik at det blir et flertall for den laveste foreslåtte straffen. Stiftelsen er enig at dette er riktige løsningen dersom alle lekdommerne skal delta i utmålingen av straff.

Stiftelsen er enig i at skyldspørsmålet skal begrunnes før straffespørsmålet prosederes, og at den endelige begrunnelsen forfattes etter at forhandlingene er avsluttet.

I forhold til sivile krav foreslås det at lekdommerne ikke deltar, da arbeidsoppgavene deres bør forbeholdes de strafferettslige. Stiftelsen synes det kan virke noe vilkårlig at lekdommerne ikke skal delta i forhold til erstatning, og utfra fornærmedes ståsted må det antas at man ville få en rettsutvikling som gir høyere erstatning/oppreisning ved at lekdommerne deltok i utmålingen.

Det er også fremmet forslag om at det i tillegg til krav om en strafferamme på 6 år, skal stilles krav om at det foreligger dom eller påstand om mer enn 2 år for at saken skal gå for lagrette. Stiftelsen er usikker på om denne muligens burde settes noe høyere, da det er de alvorligste sakene som skal føres for lagrette. Stiftelsen er enig i at i de tilfeller hvor det er nedlagt påstand om forvaring, tvungent psykisk helsevern eller tvungen omsorg bør saken behandles av lagrette.

I forhold til saker som skal behandles utenfor lagretteordningen støtter Stiftelsen forslaget om å videreføre dagens ordning med tre fagdommere og fire lekdommere.

Til slutt er det gjort noen uttalelser om instruksjon for rådslagning og domskonferanser.

Det foreslås at det utformes en instruksjon med et spesifikt innhold som alltid skal benyttes ved rådslagning. I tillegg ønsker man å innføre talelister som sikrer at alle dommerne kommer til orde. Stiftelsen er redd at så detaljerte retningslinjer vil føre til flere påstander om saksbehandlingsfeil dersom disse retningslinjene ikke er fulgt i den enkelte saken. I tillegg synes stiftelsen at man går noe langt når man vil stille krav om talelister ført av rettens leder. Det er voksne mennesker som sitter i juryen, og man må forvente at disse er i stand til på eget initiativ å tale dersom de har noe konstruktiv å komme med.

Meddomsrettsfraksjonen foreslår å avvikle juryordninga og la alle sakene gå som meddomsrettssak. Stiftelsen er enig at det også her vil være et betydelig lekdommerinnslag.

Stiftelsen er enig med meddomsrettsfraksjonen at skillet mellom alvorlige og mindre alvorlige saker er trukket tilfeldig, og at reglen om at lekdommere og fagdommere i et lite antall saker ikke skal kommunisere med hverandre under behandling av skyldspørsmålet virker som en vilkårlig særbehandling.

Det uttales at det ikke er grunn til å tro at meddomsrettsordningen der meddommere er i betydelig flertall, vil være mindre tillitskapende enn juryordningen. Flere advokater som Stiftelsen har snakket med uttrykker bekymring for at den siktede ikke lenger vil bli dømt av sine likemenn, men at det er fagdommerne som i realiteten avgjør skyldspørsmålet. Om dette er tilfellet, mener advokatene at dette vil ha stor betydning for rettssikkerheten til den siktede.

Stiftelsen er enig i at lagrettefraksjonens forslag til ordning hvor det gis begrunnelse for juryens avgjørelse er mindre tilfredsstillende enn den som i dag blir gjort i meddomsrettssaker. Stiftelsen er også enig med meddomsrettsfraksjonen i at de spesifikke reglene som vil regulere den foreslåtte todelte rådslagningen åpner for flere prosessuelle innsigelser i de tilfeller hvor reglene ikke er fulgt.

Stiftelsen har ikke innsigelser mot at alle straffeutmålingsanker for lagmannsretten skal behandles av en meddomsrett bestående av to fagdommere og tre meddommere og at retten i fullstendige anker settes med to fagdommere og fem lekdommere.

Konklusjon:

Ut fra stiftelsens fokus på barn som har opplevd vold og seksuelle overgrep, kan det virke som at ordningen med meddomsrett er den beste ordningen. Det opplyses i NOU'en at det i mange saker om seksuelle overgrep eller voldtekt ender i frifinnelse, og at tendensen er at lekdommere i lagrette har en litt større tendens til å frifinne enn lekdommere i meddomsrett har. Stiftelsen er så klart enig i at uskyldige skal frifinnes, men er redde for at man i lagrettesaker i større grad frifinner selv om det påkrevde beviskravet er oppfylt.

Det er argumentert for at det vil være en større påkjenning for fornærmede å vitne foran en jury enn foran en meddomsrett, og Stiftelsen er opptatt av at påkjenningen skal være minst

mulig for fornærmede. Ved at saker blir ført som meddomsrett vil dette redusere antall personer som får innsyn i forhold som kan være av særlig personlig karakter, spesielt ved vold og seksuelle overgrep. Det er også Stiftelsens erfaring at lekdommerne i større grad fremstår som et slags publikum i juriesaker ved at de er plassert adskilt fra fagdommerne. I meddomsrettssaker vil lekdommerne og fagdommerne sitte sammen og kanskje gi et inntrykk av at man bare har én gruppe som hører på forklaringen og ikke to.

Stiftelsen forstår skepsisen knyttet til lekdommernes reelle betydning i meddomsrettssaker, men legger til grunn at undersøkelsen knyttet til denne problemstillingen er riktig og at man med meddomsrett fremdeles i stor grad vil bli dømt av sine likemenn og ikke kun av juristene.

Med Vennlig hilsen

Stine Sofies Stiftelse

Ada Sofie Austegard
Leder
Stine Sofies Stiftelse

Mari Jensen
Jurist
Stine Sofies Stiftelse